

Könyvszemle

Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon

Az Akadémia Szociológiai Kutatóintézetének munkatársai ismét egy nagy jelentőségű kötettel gazdagították társadalomismeretünket. Legutóbb a *Társadalmi metszetek* (2006), most pedig a *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon* című művük tett kísérletet a társadalomra vonatkozó alapkérdések megválaszolására.

A szociológiának mindig is központi törekvése volt a kortárs társadalmak szerkezetének és működésének megértése. A válaszra váró kérdések bizonyos értelemben véve még egyszerűnek is mondhatók: egyének, csoportok, intézmények és folyamatok hogyan alakítanak ki működési módokat és struktúrákat, illetve struktúrák és működési módok hogyan befolyásolják egyének, csoportok, intézmények életét? Tehát „mindössze” cselekvők, folyamatok és szerkezetek összefüggérendszeréről van szó.

A válasz azonban távolról sem egyszerű, mert az többnyire a látható világok mögött húzódik meg. S a válaszkérés igen komoly elméleti felkészültséget, a valóság rendezésére alkalmas fogalmi hálót és professzionális ismeretszerző apparátust igényel. Ám ha ezek rendelkezésre állnának is, még mindig ott van a – például magyar – valóság mélyszerkezete, mely oly „vesztettül nehezen” akar megnyílni a kutatók előtt, s ha megnyílik is, ritkán mutat tiszta képleteket. Szűcs Jenő például

szinte történelmünk egészére nézve látta érvényesnek Kelet és Nyugat hatásainak keveredését, Erdei Ferenc a két világháború közti állapotok kapcsán beszélt kettős társadalomról, hazai kutatók az 1980-as évektől kezdve diagnosztizálják a piac és redisztribúció társadalomszervező mechanizmusainak állandóan változó konstellációit, nem is beszélve a társadalmi értelemben vett rendszerváltozás napjainkban is jól kitapintható ellentmondásos folyamatairól.

Kovács Imre és Dupcsik Csaba bevezető megjegyzéseiből tudhatjuk meg, hogy a kötet szerkesztői az *integráció* fogalmában olyan kognitív eszközt látnak, mely képes lehet meghaladni a hagyományos rétegződéskutatás magyarázóerejét, s a reá épülő fogalmi háló segítségével egyaránt értelmezhetővé teszi a kortárs magyar társadalom egyenlőtlenségi rendszerét, értékváltozásait, individualizációs és fogyasztói tendenciáit. Az olvasó arra számíthatna, hogy első lépésként az integrációval kapcsolatos elméleti alapvetések tisztázására, tehát a gondolati keretek kimunkálására kerül sor, amit majd az empirikus valóság analízise követ. A kutatók mégsem ezt a „deduktív” eljárást követik. Ők maguk fogalmazzák meg, hogy közvetlenül egyik tanulmány sem foglalkozik az össztársadalmi integráció szociológiai elméleti kérdéseivel, helyette viszont „úgyszólván valamennyi” írás a magyar társadalom integrációjára (működésére) kérdez rá. Természetesen ez a fajta megoldás is akceptálható, de fennáll annak a veszélye, hogy így az integráció fogalma

olyan univerzális címkévé válik, amely a társadalmi együttélés szinte bármely jelenségét képes befogadni. Ezzel a kutatók is tisztában vannak, de úgy vélik, hogy az integráció fogalma nemcsak össztársadalmi szinten használható, hanem az „alatt” („konkrét jelenségek, mechanizmusok, szerveződési elvek, intézményi működési módok leírására”) is. Így a kötet az intézeti kollektíva azon kutatási eredményeit mutatja be, melyek a fenti értelemben rendezhetők a társadalmi integráció kategóriája alá. Ugyanakkor már a mű szerkezete, az egyes fejezetek címei (*Értékek és bizalom; Települések és régiók; Gazdaság és munka; Befogadás és kizárás; Egyének, csoportok, közösségek*) is mutatják, milyen széles körű e fogalom lehetséges jelentéstartománya.

A recenziens igen fontosnak tartja, hogy az értékek (s vele összefüggésben a bizalom) kérdésköre került az első helyre. Az értékeknek fontos szerepük van az együttélést szabályozó normák kialakításában, s a társadalmi szereplők „közéltó” (azonosulás, elfogadás, helyeslés, támogatás stb.) és „távolító” gyakorlatainak megértésében. Az itt helyet kapó – egyébként meglehetősen szerteágazó – tanulmányok közül kiemelést érdemel Hajdú Gábor dolgozata, mely a *bizalom, a normakövetés és a társadalmi részvétel* kérdéskörét vizsgálja a rendszerváltozás utáni Magyarországon. Nemzetközi összehasonlító kutatás vonatkozó eredményeire (romló intézményi bizalom; a „másokról rosszat feltételezünk, saját magunkat pedig jónak mutatjuk” beállítódás; a társadalmi részvétel alacsony szintje) támaszkodva fogalmazza meg, hogy a vizsgált dimenziók alapján „Magyarország inkább egy dezintegrált társadalom képét mutatja”. Az integráció és a bizalmi viszonyok kapcsolatát a *társadalmi elitek* vonatkozásában vizsgáló Kovács Imre és Kristóf Luca

arra hívják fel a figyelmet, hogy a társadalmi integráció aktorainak tekinthető elitek (politikai, gazdasági, kulturális) közül elsősorban a politikai elittel szemben tapasztalható jelentős bizalomhiány a társadalom részéről. Ez pedig rávetül a politikai intézmények (különösen a pártok) megítélésére is, s így módon a demokráciával kapcsolatos elégedetlenség erősödéséhez vezet.

A kötet legegységesebb fejezetét a területi metszetet bemutató írások képviselik, melyek révén képet kaphatunk a nagyvárosi térségekben megfigyelhető szegregációs és integrációs folyamatokról (Szirmai Viktória és Váradai Zsuzsanna), a városrekonstrukciós folyamatok integrációellenes hatásáról (Csizmady Adrienne), a városból vidékre költözés következtében az „újjak” és a „régiek” között megjelenő integrációs konfliktusokról (Csizmady Adrienne és Csurgó Bernadett).

A munkaerő-piaci integráció problémái által dominált fejezetben Messing Vera – kutatási eredményekre támaszkodva – erős kritikával illeti a közfoglalkoztatási programokat, melyeket drágának és hatástalannak tart, sőt úgy látja, hogy a rendszer tartósítja az elsődleges munkaerőpiacról való kirekesztést. Tardos Katalin a magyar munkaerőpiac alacsony integrációs fokát diagnosztizálja, s a magyarázatot abban látja, hogy bár egyszerre vannak jelen az integráció (befogadás) és a dezintegráció (kirekesztés) irányába ható tényezők, de az utóbbiak hatnak erősebben.

A befogadás és kizárás témakörét tárgyaló fejezet az oktatási integrációt (Dupcsik Csaba, Erőss Gábor), s ehhez kapcsolódóan a romák integrációját (Szalai Júlia, Kóczé Angéla) helyezi a középpontba. Az írásokból kiderül, hogy a társadalmi hátrányoktól szenvedők, illetve a speciális nevelési igényűek számára az integrált oktatás nem garantál

sikert automatikusan, a sikerhez egyéb feltételek (például a pedagógusok módszertani felkészültsége) is szükségesek. Nem léteznek „one best way” típusú megoldások, sőt Neményi Mária azt hangsúlyozza, hogy az integratív célzatú „romátlanítás” (a cigányság cigányként történő megnevezésének elhagyása) nem betemeti, hanem elmélyíti a többség és kisebbség közti szakadékot: „Ha a romák/cigányok már a nevükkel sem találkozhatnak a javarészt róluk szóló diskurzusokban, akkor végképp elnémítjuk, illetve láthatatlanná tesszük őket.”

A záró fejezetben található írások tematikus egységét nehéz lenne meghatározni. Talán azt mondhatjuk, hogy a kutatók itt a civil társadalom különböző intézményeivel és szereplőivel foglalkoznak integrációs megközelítésben: magával a civil társadalommal (Gerő Márton), a személyközi kapcsolatokkal (Albert Fruzsina és Dávid Beáta), a közösségekkel (Légmán Anna), a családdal (Tóth Olga), LMBT-emberekkel (Takács Judit és Dombos Tamás), HIV-pozitívokkal (P. Tóth Tamás) és idősekkel (Széman Zsuzsa, Kucsera Csaba).

A recenzens mindenkori feladata az, hogy áttekintést adjon a műről, ez viszont különösen nehéz egy több mint harminc szerzőt felvonultató kötet esetén. Azt talán a szelektív kényszer ellenére is sikerült érzékeltetni, hogy egy igen gazdag ismeretanyagot hordozó kiadványról van szó, melyet nyugodt szívvel ajánlhatunk társadalomismereti olvasókönyvként szakemberek és érdeklődők számára egyaránt. Ami pedig az elméleti keretek hiányára vonatkozó recenziós kritikát illeti: a szerkesztők a munka folytatását ígérik, s jelen kötetet kiindulópontnak (inspirációnak) tekintik a mai magyar társadalom széles körű és elmélyült elemzéséhez. Soha rosszabb kezdetet! (Kovács Imre – Dupcsik Csaba – P. Tóth Tamás – Takács Judit: *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet) – Argumentum Kiadó, 2012. 440 p.*)

Feleky Gábor

szociológus, Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar Szociológia Tanszék

CONTENTS

Water without Borders II.

Guest Editor: László Somlyódy and László Szabados

László Somlyódy: Introduction	1282
György Várallyay: Soil Moisture Regime	1285
István Geresdi – Ákos Horváth – László Bozó: Role of Water in Atmospheric Processes	1293
Krisztina Kármán: Riverbank Filtered Aquifers and Their Significance	1300
Tamás Bender – Géza Bálint – Zoltán Prohászka – Pál Géher – Ildikó Katalin Tefner: The Situation of Balneotherapy in Hungary. Evidences on Proofs of Effectiveness of Hungarian Thermal Waters.....	1307
Bertalan Andrásfalvy: Water in Hungarian History	1313
János Bruhács: International Water Law at the Beginning of the 21 st Century	1322
Elek Bartha: Water in Sacral Folklore	1333

Diderot 300

Guest Editor: Mária Ludassy

Mária Ludassy: Introduction	1341
István Cseppentő: Hungarian Translation and Publication of Diderot's <i>Supplément au Voyage de Bougainville</i>	1343
Katalin Bartha-Kovács: Could Diderot's Style Be Reflected in Hungarian? Remarks on Translation Difficulties of Diderot's <i>Salons</i>	1349

Study

Miklós Simonovits: Paul Erdős in the 21 st Century	1358
Imre Kádár: Justus von Liebig and the Hungarian Sciences	1369
Gábor Hamza: Historical Precedents of the Direct Form of Democracy in Europe	1380
Elemér Hankiss: Europe between Two Worlds	1386

Academy Affairs

János Mika: 5 th Hungarian Climate Summit	1396
The New Corresponding Members of the MTA Péter Domokos	1400
Gábor Tamás	1402

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	1403
------------------------------------	------

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	1406
--	------